

ŞİİRLE BAŞLAYAN HAYAT:
CENGİZ DAĞCI'NIN ŞİİRLERİ ÜZERİNE
BİR DEĞERLENDİRME

Salim Çonođlu*

AN ASSESSMENT OF THE POEMS OF CENGİZ DAĞCI

ÖZ: Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatları'nın önemli yazarlarından biri olan Cengiz Dağcı'nın edebiyata olan ilgisi şiirle başlamıştır. Şairlik tarafı pek çok kişi tarafından bilinmese de, şiirleri, roman ve hikâyeleri kadar başarılıdır. Cengiz Dağcı'nın 1936-1946 yılları arasında kaleme aldığı şiirler, hem Kırım Edebiyatı'na hem de Dağcı'nın edebiyatçı kişiliğinin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Bu makalede de, Cengiz Dağcı'nın gerek Kırım'da gerekse Kırım'dan ayrıldıktan sonra yayımladığı şiirleri, delicesine bir tutkuyla bağlandığı ve doğduğu yer olan vatan toprağı Kırım bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır. **Anahtar Kelimeler:** Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatları, Cengiz Dağcı, Cengiz Dağcı'nın şiirleri, Kırım, Kırım Edebiyatı.

ABSTRACT: One of the major novelists of the Turkish World Literature Contemporary interest in literature, poetry, Cengiz Dağcı'nın started. Showmanship side is not known by many people, poems, novels and stories so successful. Cengiz Dağcı's poems penned between 1936-1946, both the Crimean Dağcı's Literature and literary contributions in shaping personality matter. In this article, the Crimea as well as the need to Dağcı's poems published after leaving the Crimea, and the birthplace of the country is connected to a bloody passion will be evaluated in the context of the Crimean land.

Keywords: The Turkish World Literature Contemporary, Cengiz Dağcı, Cengiz Dağcı's poems, Crimea, Crimean Literature.

* Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

...

Giriş: Şiirle Başlayan Hayat

“Haziranda çiçeklenen ihtiyar akasya ağacı bir şiirdi belki; ama sırtı akasya ağacının gövdesine yaşlı babamın yüzü şiirsizdi. Daha fazla renksizdi; renksiz ve soğuktu.”¹

Türk Dünyası Edebiyatları'nın önemli romancılarından biri olan Cengiz Dağcı'nın edebiyata olan ilgisi şiirle başlamıştır. Şairlik tarafı pek çok kişi tarafından bilinmese de, şiirleri, roman ve hikâyeleri kadar başarılıdır. Kırım'da, Ömer İpçi, Cafer Gafar, Cemil Seydamet gibi Kırım Türk Edebiyatı'nın önemli isimleriyle aynı yolu izleyen Cengiz Dağcı, şiirden nesre geçiş yapan sanatçılardandır. Cengiz Dağcı'nın 1936-1946 yılları arasında kaleme aldığı şiirler, hem Kırım Edebiyatı'na hem de Dağcı'nın edebiyatçı kişiliğinin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Dağcı, Kırım'da Gurzuf'ta doğmuş, çocukluğu Kızıлтаş'ta geçmiş, Kızıлтаş'ın bağları, denizi, onun dünyasına tesir etmiştir. Özellikle ortaokul yıllarında edebiyata olan ilgisi eser vermeye dönüşmüş olan Dağcı'nın, 1936 yılında kaleme aldığı “Kış” adlı ilk şiirini, *Gençlik Dergisi* ve Kırım Tatar Yazarlar Birliği'nin yayın organı *Edebiyat Mecmuası*'nda yayımlanan diğer şiirleri takip etmiştir. Edebiyat dünyasına şiirleriyle atılan Cengiz Dağcı, aynı zamanda amcasının kızının eşi olan ve yazdığı şiirleri sık sık götürüp fikirlerini aldığı şair Ziyaeddin Cavtöbeli'nin ona şiir yerine hikâye yazmasını önermesiyle, yazarlık yönünü tamamen farklı bir alana çevirmiştir.

Halk kültürü bakımından zengin, eski gelenek ve göreneklerin en saf hâliyle yaşandığı bir çevrede yetişen Cengiz Dağcı'nın, şiirin, insanı kendisine çeken/cezbeden büyüüne kapılacağı muhakkaktı. Yazarın çocukluk dönemi, deyim yerindeyse şiirin çiçek açtığı zamanlardır. *Yansılar 1*'deki Gurzuf ve Kızıлтаş'a ait satırlar, onun sanatçı kişiliğinde şiirin neden önemli yer tuttuğunu göstermektedir:

“İki katlı, bahçeli, güney pencereleri Ayı Dağı'na, Soğuksu bağlarına ve Adalar'a açılan güzel bir evdi. Ev ve yöresi benim dünyam oldu. Daha fazlası; benim uzun hayatıma zemin oldu; ruhum, evin çevresindeki bağların ve bahçelerin, balkonundan her gün gördüğüm Gurzuf ve Kızıлтаş kıyılarının güzelliğinden besin aldı.”²

Dağcı, *Londra Mektupları*'nda da bir yazarın eserinde en güçlü etkenin doğa olduğunu vurgulayarak, Kızıлтаş'a duyduğu özlemle başlayan yazarlığında, doğanın etkisinin küçük yaşlardan itibaren etkili olduğunu ifade etmektedir:

¹ Dağcı, Cengiz, *Hatıralarda Cengiz Dağcı*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998, s. 40.

² Dağcı, Cengiz, *Yansılar 1*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1994, s. 20

“Sık sık kaybolup giderdim evimizden...Yağmur, kar, rüzgâr, gök gümbürtüleri; baharda yeşerip çiçeklenen ağaçlar ve çalılar, güzün aynı çalı ve ağaçların yaprak döküşü tılsımlarla doluydu benim için. Dağlar büyülerdi beni. Deniz de öyle. Evimizin az ötesindeki ihtiyar meşelerin gölgesinde sürekli sessizliğe gömülü eski ve bakımsız mezarlık başka bir âlemdi.”³

Cengiz Dağcı, ailesinin 1930’lu yıllarda Kızıлтаş’tan Akmescit’e yaptığı zorunlu göç sonrası yaşadığı duygusal sarsıntıları anlattığı *Yansılar 3*’te de, yaşadığı trajedinin kendisindeki şiirsel ruh haliyle bağdaşamayacağını düşünür. Bu yüzden bakışları, kentten daha çok dışarıya, dağlara, ormanlara, uzak tepelere açılmakta ve sürgün yerinde Kızıлтаş’ı yaşamaktadır. 1930’lu yılların trajik manzaraları Dağcı’nın sanatçı kişiliğini de olgunlaşturmaya başlamıştır:

“Değişen hayatımızın çirkin görüntülerinden kaçarken biçimlenmeye başladı sanırım kişiliği. Aslında benim şiirsel ruhum bağdaşmazdı bu çirkin görüntülerle. Hislerim başka yerlere çekiyordu beni. Kentin dışında ormanlara, kırlara, uzak tepelere açılıyordum; Haziran güneşi altında ve hayatın çilelerinden habersiz kıyıları yalya yalya akıp giden Salgır’a gidiyorum. Orada çiçeği, otu sevmek veya kıyıdaki akdikenin gölgesinde oturup hüznem gömülmek daha bir uygun düşüyordu benim tedirgin ruhuma. Tedirgin olduğu kadar özgürdü de ruhum. Saatlerce bazen bütün bir gün boyu kayboluyordum ortalıktan. Tıpkı Kızıлтаş’ta gibi; tıpkı Soğuksu kıyısındaki kayalıkta gibi. Kızıлтаş’ta kimseyi rencide etmezdim. Ama Akmescit’te ediyordum.”⁴

Dağcı, hatıralarında, böylesi bir trajik ortamda Kızıлтаş’ı terk etmek zorunda kaldıktan sekiz yıl sonra, *Gençlik* dergisinde ilk manzumesinin yayımlandığı gün, Akmescit’te, toprak tabanlı tek göz bir evciğin içerisinde, içinde taşıdığı Kızıлтаş’a ait o hayat parçasının gözlerinin önünde açıldığını fark eder. Bundan sonra da onun için Kızıлтаş, ömrü boyunca çocukluğunun Kızıлтаş’ı olarak kalır. Güneşin sıcağı ya da kışın soğuğu tıpkı oradaki gibi, denizin mavisi, bağların yeşili, insanların gülümsemeleri ve üzüntüsü, hayatında hiç değişmez. Sonsuza kadar Kızıлтаş’la yaşar:

“Güneşin sıcağı Kızıлтаş’taki gibi oldu; kışın soğuğu Kızıлтаş’taki gibi, soğuk oldu; denizin mavisi, bağların yeşili, insanların gülümsemeleri ve üzüntüleri, sabahın şafağı, akşamın alacakaranlığı hiç değişmedi benim hayatımda. Ben Kızıлтаş’la yaşadım.”⁵

³ Dağcı, Cengiz, *Haluk’un Defterinden ve Londra Mektupları*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 161.

⁴ Dağcı, Cengiz, *Yansılar 3*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1991, s. 45.

⁵ Dağcı, Cengiz, *Hatıralarda Cengiz Dağcı*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998, s. 36.

I. On İkinci Numune Mektebi: Kağıda Dökülen Mısralar

Cengiz Dağcı'nın, zorunlu göçle taşındıkları Akmescit'te başladığı On İkinci Numune Mektebi,⁶ edebiyata olan ilgisinin ve özellikle şiire yönelişinin kağıda döküldüğü yıllardır. Üzerindeki tesiri büyük olan On İkinci Numune Mektebi'nde hayatının şiirli yolu açılır. Üç yıl sürecek bu okulun hem ruh hem de realist hali, üzerinde büyük bir etki bırakır. Sınıfın güneşli penceresinden okulun sınırları içindeki Mimar Sinan'ı hatırlatan caminin minaresini gördüğü gün, farkında olmadan, büyülu doğa ve ruhi değerlerle örülü hayatının şiirli yolu önüne serilir.⁷ Dağcı'nın kız kardeşi Tevhide'nin ona yazdığı mektup, özellikle şiirle başlayan bu döneme ait ipuçlarını barındırmaktadır:

“Cengiz Ağa, sen unutmuşundur belki. Biz eve yerleştikten bir müddet sonra sokak lambasının direği dikilmişti Malo-Fontannaya'daki evin avlu kapısının önüne. Sen en büyüğümüzdü o yıllarda. Akşamları dar evimizin duvarı dibine istif edilmiş döşek ve yorganlar yere döşenince oturacak gibi bir yer kalmıyordu evin içerisinde. On Üçüncü Orta Okulu bitirmiş, Akmescit'in Pedagoji Enstitüsü'nde okuyordun. Şiirlerin çıkmaya başlamıştı gazete ve dergilerde. Geceleyin, yani bizler uyurken, usulca evden çıkar ve avlu kapısının önündeki akasya ağacının gövdesi dibine oturarak, şiirlerini yazardın.”⁸

Okula başladığında, çok sevdiği Kızıltaş'tan ayrılmanın getirdiği boşluk duygusuyla içine kapanan Dağcı'nın o günlerdeki ruh hâli karamsardır. Okulun bahçesinde, avlunun kuytu bir köşesinde bir erguvan ağacı vardır. Cengiz Dağcı, Mayıs aylarında hiç kimsenin gitmediği bu köşeye gider, erguvan ağacını sever, okşar. Dünyaya çiçek olarak gelseydim daha mutlu olmaz mıydım, diye düşünür. Dağcı'nın sanata ve güzele olan aşkı, erguvan ağacının dallarının altında başlamıştır. Bu dönem, yoğun bir okuma faaliyeti içindedir. Şairlerin dünyasını ilk kez orada tanır. Abdullah Tukay'ın “Güzelin Anası”nı ilk kez orada okumuş, Çobanzâde'yle ilk kez orada karşılaşmış ve düşlerini gerçeğe dönüştürecek yola ilk kez orada çıkmıştır. Yanı başında bütün bu çabalarına tanıklık eden, edebî ufkunun genişlemesine katkı veren Rıdvan isminde bir arkadaşı da vardır. Rıdvan, Dağcı'nın Yesenin, Mayakovski, Pasternak gibi farklı isimlerle tanışmasını sağlar. Uzun yıllar sonra İngiltere'de kağıda dökülen hatıralarında Rıdvan için şunları söyleyecektir:

⁶ Dağcı'nın sözünü ettiği On İkinci Numune Mektebi'nin eski adı, On Üçüncü Numune Mektebi'dir. Kız kardeşi de Dağcı'ya yazdığı mektupta, bu okuldan On Üçüncü Numune Mektebi diye bahseder.

⁷ Dağcı, Cengiz, *Hatıralarda Cengiz Dağcı*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 1998, s. 47.

⁸ *a.g.e.*, s. 52-53.

“Tuhaf ama Rıdvan’dan –boyu bosundan başka– çok bir şey kalmadı aklımda. Yalnızca zaman zaman anılarımla tazelediğim o iz... Beni şiire ve güzele götüren o iz. Şimdi o izin beni yalnızca şiire ve güzele değil, ileride yaşayacağım hayatın kapılarına götürdüğünü de düşünmüyorum değilim. Sınavların en büyüğünü o erguvan ağacının altında veriyordum. Şiirsel bir dünyada yaşama sınavıydı bu. Evet, dünya ne kadar korkunç, ne kadar çileli olursa olsun, şiirsel bir dünya olacaktı benim için. Bunu kendi içimde duyduğum kadar, şiirleri okurken, beni dinleyen Rıdvan’ın yüzünde de görür gibi oluyordum.”⁹

Zaman geçtikçe ruhunda oluşan coşkulu şiirsel dünya, onu, Rıdvan’a şiir okumaktan alıkoymaya başlar. Bazen Rıdvan’ın göremeyeceği yerlerde kendi kendine kitap okur. Dağcı’ya göre Mayakovski ve Pasternak gibi şairler, helâ hücrelerinde değil, Mayıs ayında erguvan ağacının gölgesinde okunacak şairlerdir. Şiirlerini okuduğu şairler, ona göre, şiirlerini kendi ruhunun odası içinde yazmışlardır. Dağcı artık okuduğu şiirlere benzer şiirler yazmak istemektedir. Ancak başıboş bir arı gibi hissederek kendini. Neyi yazacaktır? Hangi çiçeğe konacağını, hangisinden besin alacağını bilemez:

“Yitirdiğimiz Kızıltaş’la bizleri –özellikle beni– hayata bağlayan bir şey göçüp gitmişti içimden; ve göçüp gitmiş şeyin yüce, Tanrıca yüce, bir boşluk kalmıştı, ve ben, bilerek veya bilmeyerek, içimdeki bu boşluğu şiirle doldurmaya çalışıyordum... Bunu ancak yıllar sonrası ve yavaş yavaş, anladım.”¹⁰

Sonuçta, ortaokulun son sınıfındayken erguvan ağacı altında bulduğu o iz, Dağcı’yı şiire götürür. Birkaç yıl içinde pek çok şey yazar. Abdullah Tukay’ın “Yul ortasından tıgırıp bir taş kile”sini okuyup, “Kantardan Geçen Tramvay”ı yazar. Puşkin’in “Ruslan ve Lumidla”sını okuyarak “Arzu Kız Destanı”na sarılır. Nevayî’den Kırım Tatarcası’na iki şiir çevirir. Bunlardan biri 1940’lı yıllarda adını hatırlamadığı dergilerden birinde yayımlanır.

Ortaokul yıllarında edebiyat öğretmeni, “Anneme Mektuplar” adlı eserinin kahramanı olan Kazan asıllı genç ve güzel Akimova’dır. Edebiyat dersleri sırasında kafasını ders dışı şeylerin meşgul ettiğinin farkındadır genç öğretmen. Ortaokulun son sınıfında bir gün Dağcı’nın oturduğu sıranın altında onun şiir defterini bulur. Böylece “Kış” şiiri önce okulun duvar gazetesinde, daha sonra da *Gençlik Mecmuası*’nda yayımlanır. Dağcı, *Londra Mektupları* adlı eserinde, yazarlığının Kızıltaş’a duyduğu özlemle başlamasına vurgu yaparken, ilk şiiri olan “Kış”ın nasıl yazıldığından söz etmektedir. Bu şiiri neden ve nasıl yazdığının farkında değildir. Muhtemelen başka öğrenciler de şiir yazdıkları için o da bundan etkilenmiştir. Kış adını taşıyan bu şiir,

⁹ Dağcı, Cengiz, *Yansılar 3*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 1991, s. 31-32.

¹⁰ *a.g.e.*, s. 33-34.

önce duvar gazetesinde çıkar. Bir süre sonra gazeteyi çıkaran edebiyat öğretmeni değil de tarih öğretmeni arar Dağcı'yı. Alnından öper ve şiiri *Gençlik Dergisi*'ne verdiğini, orada yayımlanacağını söyler. Nihayet “Kış” şiiri yayımlanır. O gün gazete bayisindeki dergilerin hepsini satın alan Dağcı, gazeteci Yahudi kadının yüzündeki şaşkın ifadeyi ömür boyu unutamaz:

“Sivastopol caddesine çıkınca tramvaya atlayıp evimize gideceğim yere, sola dönerek, Salgır'ın kıyısına koyuldum. Kızıltaş'ta suları çevreye taşan eski kuyulara karşılık Akmescit'te Salgır'dır beni kendine çeken. Kıyılarında söğütler, akçalar, yeşil külahlar gibi Salgır'ın sığ ve saydam sularına batık yosunlu taşlar, bahçeler arasından Çukurca'ya, Tavşanpazarı'na doğru uzayan dar toprak yollar, uzaklarda sislere bürünmüş Çadır dağı...”¹¹

Bir süre sonra aynı mecmuada manzumeleşmiş öykü şeklinde bir çocuk şiiri olan “Kartanay ve Eçkisi”, ardından “Gül” ve “Bülbül” manzumeleri ilkökul ders kitaplarında yayımlanır. Bu şiirler, 1937 yılının ürünleridir. Kısa süre sonra Kırım-Tatar yazarlar birliğinin yayın organı olan *Edebiyat Mecmuası*'na geçen Dağcı, şiirlerini orada yayımlamaya devam eder. “Sis”, “Sevdiğim Yalta”, “Söyleyin Duvarlar” adlı 1938-1940 yıllarına ait şiirleri *Edebiyat Mecmuası*'nda yayımlanır.

Tıpkı romanlarındaki gibi, o dönemin koşulları izin verdiği ölçüde duygusal imajlar ve doğa üstün gelir manzumelerinde. Bu şiirler şairin aç ve susamış ruhunu tatmin edecek şiirler değildir. Yine de daha sonraki edebî çalışmalarına temel teşkil ettiklerinden kuşku yoktur. Özellikle bu dönemde Mayakovski'den on kadar şiiri Kırım Tatarcası'na çevirmesinin önemi büyüktür onun için. Ama bunlar basılmaz. Kendi başarısız şiirlerinin yayımına müsaade eden yazar, başkalarının özellikle Mayakovski gibi büyük bir şairin şiirini aslına uygun bir şekilde aktarmasının mümkün olmadığını düşünür. Bu çevirilerin büyük bir kısmı sonraki yıllarda kaybolur. Ama Dağcı şöyle söyler:

“Gene de, nasıl ve niçin bilmiyorum –belki Tanrı'nın lütfu ve kudretiyle– benim içimde sönmedi benim şiirsel dünyam. Tersine, büyüdü, güçlendi. Rıdvan'ca ağırlaştı ve sonunda şiir, benim şiirsel dünyam içinde şiirin kaldıramayacağı başka yüklerle bıraktı kendi yerini.”¹²

Bu yıllarda Cengiz Dağcı için sadece şiir ve şair vardır. Romanı umursamaz bile. Eğer Rıdvan'ca boylu boslu bir delikanlı olsaydı, şairleri başka türlü göreceğinden söz eden Dağcı, yine de ilk tanıdığı şairlere insanüstü yaratıklar olarak bakmaktan

¹¹ Dağcı, Cengiz, *Haluk'un Defterinden ve Londra Mektupları*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 162-164.

¹² Dağcı, Cengiz, *Yansılar 3*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 1991, s. 33-34.

kendisini alamaz. O şairler; az konuşan ama şiirlerinde olduğu gibi gözlerinde de Kırım'ın güzelliğini taşıyan Eşref Şemizâde, kahkahası ve yüzünden silinmek bilmeyen gülümsemesiyle Maksut Süleyman, yumuşak huylu ve çekingen Altanlı ve Şamil Aladin, Tinçer(ov) ve Osman Amit. Bu dönemde şiir tekniği üzerine bir şey bilmediğinden söz eden Dağcı'ya göre şiir heyecan, hüznün, özlem ve kaçış biçimidir.¹³

Dağcı, ortaokuldaki son sınavlardan ağır bir yürekle çıkar. Sevdiği ve kendisine yakın hissettiği şeylerin sonsuza kadar sürüp gitmesini ister. Ona göre, her şeyin bir sonu vardır ama şiir, yalnız şiir sönmez. Şiir sonsuzdur. Ortaokul son sınıftayken bu duyguların beslediği bir ortamda “Çadırdağı” yazılır.¹⁴ Bu şiire ilişkin değerlendirmelerini yazdığı *Yansılar 4*'te, rüya hâli içerisinde yıllar önce kaybettiği annesine seslenen yazar, içindeki benin ona anlattıklarını annesine aktarır. İçindeki ben; Kızıltaş'a doğru günlerce yürür, nehirleri, ovaları, bozkırları geçer ve gecenin birinde Çadırdağı'nın¹⁵ doruğu erişir gözlerine. Şiirdeki gibidir Çadırdağ:

“Gençleşti bu gece Çadırdağ
Sardı tülünü doruğuna
Ve kulağında gümüş ay
Benzemez mi genç gelinin sırgasına”¹⁶

Dağcı'nın, vatandan ayrı düştükten yıllar sonra, Londra'da, bu şiirin bazı mısralarını birdenbire hatırlaması tesadüfî değildir. “Çadırdağı”, tabiatta sıradan görünen yerlerin/mekânların, sürgün sonrası Vatan Kırım'ı hatırlattığı için Kırım Türklerinin aklında ve kalbinde hiç unutulmadığının önemli bir işaretidir.

II. Pedagoji Enstitüsü: “Sen Şiir Yazma, Roman Yaz!”

Dağcı, On İkinci ortaokulu bitirdikten sonra 1938 yılında Akmesic'te Pedagoji Enstitüsü Tarih Bölümü'ne kaydolur: “Pedagoji Enstitüsü'nden mezun olanlar, Numune Mektepleri'nde öğretmen olarak görevlendirilmektedirler.”¹⁷ Bu dönemde şiirleri gazete ve dergilerde yayımlanmaktadır. *Yansılar 3*'te Pedagoji Enstitüsü'nün Tarih Bölümü'nü neden seçtiğinden söz ederken, aslında şairlik serüveninin uzun soluklu olmayacağını ipuçlarını da verir:

¹³ a.g.e., s. 83.

¹⁴ a.g.e., s. 123.

¹⁵ Kırım Yarımadası'nda bulunan dağlar zincirinde en yüksek ikinci dağdır. Şekil olarak bir çadırı andırması nedeniyle Tatar Türkçesinde “Çadırdağ” olarak adlandırılmaktadır.

¹⁶ Dağcı, Cengiz, *Yansılar 4*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1993, s. 63.

¹⁷ Şahin, İbrahim, *Cengiz Dağcı'nın Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 20.

“Niçin Tarih? Ortaokul mezunu gençlerin çoğu Enstitü’nün Kırım Tatar Dili ve Edebiyatı Fakültesi’ne, bazıları da Simferepol Tıp Enstitüsü’ne girerlerdi. Ben Tarih Fakültesi’ni seçtim. Evet, niçin tarih? Şiirin bir düşünce alanı olmadığına inanmadığım için mi? Şiirlerim sıksa, renksiz, bayağı oldukları için mi? Okuduğum şairlerin sanat düzeyine hiçbir zaman yükselemeyeceğimi, yükselebilmem için şairce bilgi ve sezgilerden yoksun olduğum için mi? Bu ya da bunların tümü. Üstelik şair Cavtöbeli’nin (olduğum kadar) şair canımı yakıcı o, ‘Cengiz, sen şiir yazma, roman yaz’, sözlerini de tam o zaman duymamış mıydım.”¹⁸

1939 yılının kış ayları sıkıntılı geçer. İçinde sanki kapıları dışa sımsıkı kapalı dünyalar vardır. O güne değin yazmış olduğu şiirlerle bu kapıları açmak şöyle dursun, bu dünyalardan kaçmaya çalışmıştır. Dağcı, kaçış yolunu Enstitü’nün kitaplığında bulur. Fakültede tanıştığı Kırım tarihi üzerine doktora tezi yapmak isteyen Gözleveli bir arkadaşının tesiriyle tarih kitapları okumaya başlar. Ancak bu kitaplarda Kırım’dan çok nadir bahsedilmektedir. Bu yüzden yaz tatilinin bir haftasını Bahçesaray’da geçirir. Bu tatilden hem buruk, hem de mutlu izlenimlerle döner. Kırım’ın hiçbir yerinde görmediği hüznü ve terk edilmişliği Bahçesaray’da görmüştür:

“Sarayın çifte minareli Han Camii; geniş avlusunun orta yerindeki Kırım haritası şeklinde suyu çekilmiş mermer havuz; boş harem odalarının sedirlerinde kalakalmış işlemeli yastıklar, ve sarayın kuytulduğunda Gözyaş Çeşmesi ölü ama bir türlü unutulmayan zaman yas tutuyorlardı adeta. Sessizlik öylesine derin, öylesine içe işleyiciydi ki, sonsuzluk destesinden düşüp avlunun kenarındaki yüksek duvarla çevrili bir avuç mezarlıkta yatan Geray’ların mezarlarında saklı kalmış dörtyüz yıllık donuk zamandan ürkmüşlercesine kuşlar da uçmuyorlardı sarayın bahçesinde.”¹⁹

O günden sonra iki kez daha Bahçesaray’ı ziyaret eden Dağcı, her seferinde aynı buruk yürekle Akmescit’e döner. Ancak içindeki şiirsel dünya ya da Bahçesaray’ın üzerinde bıraktığı etki sandığı kadar sönük değildir. Bu etki, Puşkin gibi şairlerin üzerinde bıraktığı etkiden çok farklı değildir. Bu yüzden, Bahçesaray’ı son ziyaretinden “Söyleyin Duvarlar” adlı şiiriyle döner. Bu şiiri *Edebiyat Mecmuası*’nda yayımlamak ister. O sırada derginin editörlüğüne Şamil Aladin getirilmiştir. Şamil Aladin şiiri bu şekliyle basamayacaklarını söyler. Çünkü şiirde milliyetçilik duyguları saklıdır. Dağcı, Rus milliyetçiliğinin Rus edebiyatında alabildiğince yansıtılırken, başka ulusların milliyetçiliğinin hastalık olarak nitelendirildiğini ve bu hastalığa kapılmış milletlerin topluca ve amansızca imha edildiğinden bahsederken şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

¹⁸ Dağcı, Cengiz, *Yansılar 3*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 1991, s. 85.

¹⁹ *a.g.e.*, s. 86-87.

“Biz esirdik. Efendilerimiz vardı. İstedığımız kadar yanıp-yakılsak da ve istediğimiz kadar saçlarımızı yolsak da efendilerimizin dediği olacaktı.”²⁰

Böylece “Söyleyin Duvarlar” adlı şiir, millî duyguları ezilmiş, yer yer değiştirilmiş hatta büsbütün şiirden atılmış şekliyle *Edebiyat Mecmuası*’nda yayınlanır.²¹

Dağcı, bu şiirin yayınlanış serüvenine hatıralarında da değinmektedir. Dağcı’ya göre o zamana kadar yazdığı şiirler içerisinde en önemlisinin 1939 yılında Bahçesaray’ın Han Sarayı ziyaretinden sonra yazılmış olan “Söyleyin Duvarlar” adlı şiiri olması lâzım gelirken bu dilek gerçekleşmemiştir. Bu uzun şiiri *Edebiyat Mecmuası* editörü Şamil Aladin’e okur. Editör, şiiri dinledikten sonra bu şiiri basmalarının mümkün olmadığını söyler:

“Şiirin dili (Zavallı Şamil Aladin! Türkiye Türkçesi diyemezdi elbet!) Azerbaycancaya yakın. Azerbaycan’da basılır belki... Ama *Edebiyat Mecmuası*’nda basılamaz.”²²

Buna rağmen “Söyleyin Duvarlar” adlı şiir dergide yayınlanır:

“Şiiri yazarken yaptığım hata ve fazlalıkların bilincinde değildim. Benim tanıyamadığım şekliyle çıktı şiir *Edebiyat Mecmuası*’nda. Yalnızca sözcükler değil, ruhu da değiştirilmiş, (daha fazla) ölü bir şekilde çıktı şiir. Çok genç yaşında Han Sarayı’nın sessizliğini anlamam imkânsız olduğu gibi, zamanımızı anlamanın da imkânsızlığı düşünülüyordu herhâlde.”²³

1939 yıllarının sonlarına doğru Yazarlar Birliği’nin yıllık toplantısına ilk kez katılır. Burada Kırım’ın güçlü şairlerinden Eşref Şemizâde ile tanışır. Bu tanışıklık onun için büyük bir kazanç olmuştur. Bu toplantının son gününde kürsüye çıkan bir yönetici, sosyalist gerçekçiliği yansıtan sanatçıları öven bir konuşmanın ardından sözü Dağcı’nın şiirlerine getirerek, onun Komünizm’e ilerleyen Sovyet insanını değil de, dağları, sisleri, duvarları ve mezarlıkları şiirlerine konu ettiğini söyleyerek eleştirir. Toplantıdan oldukça üzgün ayrılan Dağcı’yı Şemizâde teselli eder. O dönemde susan şairlere de düşman gözüyle bakıldığı için Dağcı sosyalist gerçeklere uygun bir marş yazar. 1940 yılında Kırım’dan ayrıldığında kulaklarında kendisine marş yazmayı telkin eden besteci dostunun müziği değil, aklında Kızıltaş mezarlıkları, Salgır’ın kıyısındaki salkım söğütler ve dorukları karlı dağlar vardır ve bunların içinde ağlamaktadır.²⁴

²⁰ a.g.e., s. 90.

²¹ a.g.e., s. 90.

²² Dağcı, Cengiz, *Hatıralarda Cengiz Dağcı*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998, s. 56.

²³ a.g.e., s. 57-58.

²⁴ Dağcı, Cengiz, *Haluk’un Defterinden ve Londra Mektupları*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 163-164.

Yansılar I' de, Kırım'ın önemli şairlerinden Eşref Şemizâde'nin ölüm haberini alınca, gençlik yıllarını hatırlayan Dağcı, dört şiirinin adını anar: "Söyleyin Duvarlar", "Dağlar", "Sevdiğim Yalta" ve "Sis". Bu bölümde asıl anlatmak istediği, yukarıda da sözü edilen Yazarlar Birliği'nin bir toplantısıdır. Birliğe ulaştığında toplantı başlamış ve kürsüdeki kişi Dağcı'nın şiirleri üzerine konuşmaktadır. Ona göre, bu genç şair, Sovyet ideolojisine uzaktır. Sosyalist sistemi kuran Sovyet insanıyla ilgisiz ve Sovyet gerçeklerinden habersizdir. Şiirlerinde ıssız dağlarda dolanmakta, sisler içinde uyuyan Yalta'nın mutsuzluğundan yakınmaktadır. Ancak asıl önemlisi Pedagoji Enstitüsü'nde okuyan bu gencin, mezun olduktan sonra Sovyet okullarında öğretmenlik yaparak, Sovyet çocuklarını okutacak olmasıdır. Bu sözleri işiten Dağcı üzülür. Dışarı çıkar ve ağlamaya başlar. O sırada kolunu bir el tutar. Elin sahibi Şemizâde'dir. Onu, şiir yazmanın kolay olmadığını, daha iyilerini yazacağını, şiir yazmanın çaba istediğini söyleyerek teselli eder.²⁵

Amcasının kızlarından Dr. Aslıhan Dağcı'yla evli olan şair Ziyaeddin Cavtöbeli'nin de Dağcı üzerinde önemli tesiri vardır. *Yansılar I'* de "Kartanay ve Eçkisi" adlı şiiri yayımlandığında Cavtöbeli'nin, kendisini çalışma odasına alıp şiir üzerine konuştuğundan söz eden Dağcı, yazdığı her şiirde ablasının evine koşup bu şiirleri şaire de okumaktadır. Dergilerde yayımlanan birkaç şiiriyle artık şair olduğunu zanneden Dağcı, 1939 kışında "Yangın" adında bir öykü yazar. Öyküyü bitirince müsveddeleriyle Cavtöbeli'nin yanına koşar ve öyküyü ona okur. O akşam, bütün yorgunluğuna rağmen Cavtöbeli, Dağcı'yı her zamankinden daha büyük bir dikkatle dinler. Öykü bittikten sonra Dağcı, onun yüzüne bakar ve yüzündeki yorgun çizgilerin tamamıyla silindiğini fark eder. Bir süre sonra Cavtöbeli, Dağcı'nın yüzüne bakarak, "Bana kalırsa sen şiir yazma, öykü yaz!" der. Dağcı'nın kuşkusu yoktur. Şair onu başından savmak için böyle konuşmuştur. Hatta o güne değin dergilerde basılmış şiirlerinin değersizliğini yüzüne vurmak için böyle konuşmuştur.²⁶ Ancak bu bir dönüm noktasıdır. Bu görüşme, Dağcı'nın romana yönelmesini sağlayacaktır.

Hatıralarında eşi Regina'dan bahsederken şiir konusunda neden ısrarcı olmadığını da açıklayan Dağcı'ya göre kültürlü bir kadın olan Regina'nın edebiyat anlayışı ve bilgisi yanında, kendisinin Kırım'dayken şiire olan hevesi hemen hemen hiçbir şeydir. Başka türlü olması da zaten mümkün değildir. Çünkü büyük savaşın getirdiği yoksulluk ve imkânsızlıklarla; bir daha dışa yansımayacak kadar içinde tıkanıp kalmıştır şiire olan hevesi.²⁷ Savaş sonrası şiire bağlanamaması ise, Şemizâde'den Homeros'a atlamasıyla ilgilidir. Birinden kopmuş ama ötekine de bağlanamadan büyük bir boşluğun içerisinde bocalayıp durmuştur.²⁸

²⁵ Dağcı, Cengiz, *Yansılar I*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 1994, s. 28-29.

²⁶ a.g.e., s. 101.

²⁷ Dağcı, Cengiz, *Hatıralarda Cengiz Dağcı*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 1998, s. 154.

²⁸ a.g.e., s. 158.

III. İkinci Dünya Savaşı: Şiirle Güzelleştirilen Hayat

Dağcı, II. Dünya Savaşı sırasında askere alınır. Kendisi gibi askere alınmış arkadaşlarıyla dört hafta dolandıktan sonra Kışinev'e ulaşılır. Burada kışın her gününü eğitimle geçiren Dağcı, geceleri yatağının içinde Kırım'ı düşünür. Rüyalarını Salgır'ın kıyıları, Çukurca'nın bahçeleri süsler. Gelinkaya, Ayı Dağı, Soğuk Su ve Adalar aklına geldiğinde ağlamaklı olur. Akşamları gaz lâmbasının ışığı altında Gurzuf ve Kızıltaş hasretiyle karalanmış şiirlerini okur. Baharın güzelliğinin verdiği heyecan ve cesaretle, bu şiirlerden birini Odessa'da yayımlanan ordu gazetesine gönderir. Bir hafta sonra kumandanlığa çağrılan Dağcı, "Karargâhta Bahar" adlı şiirinin gazetede yayımlandığını ve bu yüzden kumandanlığa çağrıldığını öğrenir. Bu olaydan sonra karargâhta haftalık bir bülten olarak duvar gazetesi çıkarmakla görevlendirilir. Askerlere yönelik propaganda yazıları ve Odessa'da yayımlanan ordu gazetesinden aktarma haberleri içeren duvar gazetesini arkadaşlarıyla el yazısıyla çıkarır. Bu gazetede şiirleri de yer alır. Ancak bu şiirler Kırım'da *Edebiyat Mecmuası*'nda yayımlanan "Sevdiğim Yalta" ve "Söyleyin Duvarlar" gibi Kırım'ı anlatan şiirler değildir.²⁹

Cengiz Dağcı, 1944 yılında Berlin'de Veli Kayyum Han'ın yönetimindeki Millî Türkistan Komitesi'ne bağlı olarak çıkan *Millî Türkistan Dergisi*'nde de 1944 yılı Ağustos ayı sonrası bazı şiirlerini yayımlamıştır. Varşova ayaklanmasının (1 Ağustos 1944) başladığı gün, Frankfurt/Oder'den ayrılan Dağcı, üç gün sonra Berlin'de yayımlanmakta olan *Yaş Türkistan Gazetesi*'nde çalışmaya başladığını söylemektedir.³⁰ Gazetenin edebiyat bölümünde görevlendirilen Dağcı, gazeteye gelen şiir ve edebi yazıları gözden geçirir ve aralarından değerli olanları baskıya hazırlar. Artık eskisine göre daha mutlu yaşamının zamanı gelmiştir. Bu duygularla şiire olan aşkının yeniden içinde yeşerdiğini hisseder. Bu gazetenin sayfaları arasında birkaç şiiri yayımlanır:

"Fakat içimde uyanan gerçek aşkın gücünü yansıtan bir yoğunluk yoktu bu şiirlerde; duygu ve düşüncelerimi de gereği gibi ifade edebilmenin uzağındaydılar. Kendimi avutuyordum gerçek kendimi bulduğumu düşünürken. Geçirmiş olduğum savaş ateşi ve esir kamplarının zulmüyle haşlanmışım; ulusal duygularım da (büsbütün sönmemişlerse de) derin bir uykuya dalmışlardı içimde. Üstelik Varşova'dayken, Bayan R. Kleszko'yla konuşmalarımız, özellikle onun sanat ve edebiyat anlayışı,

²⁹ a.g.e., s. 93.

³⁰ Abdulvahap Kara; hatıralarında *Yaş Türkistan Dergisi*'nde çalıştığını söyleyen Cengiz Dağcı'nın, bahsedilen tarihlerde bu gazetede çalışmasının imkânsız olduğunu söylemektedir. Mustafa Çokay'ın yönetiminde 1929-1939 yılları arasında 116 sayı çıkan bu dergi 1944 yılında yayımına son vermiştir. O sırada Berlin'de Veli Kayyum Han'ın yönetimindeki Millî Türkistan Komitesi'ne bağlı olarak *Millî Türkistan*, *Yeni Türkistan* ve *Millî Edebiyat* dergileri yayımlanmaktadır. Kara'ya göre, Dağcı'nın hatıralarında *Yaş Türkistan* olarak bahsettiği dergi *Yeni Türkistan* olmalıdır. (Kara, 2012: 88)

cezbetmişti beni, duygu ve düşüncelerimi şiirle ortaya koyamayacağımı anlamaya başlamıştım.”³¹

2 Şubat 1945 tarihinde müttefiklerin Berlin’i bombalamasının ardından önce Viyana’ya, ardından da İsviçre’ye geçen Dağcı ve Regina’nın ölümlerine kadar sürecek olan yurtsuzlukları da başlar. 10 Mayıs 1945 tarihinde savaşın bitmesiyle İtalya’ya, oradan da Ekim 1946’da İngiltere’ye geçer ve oraya yerleşirler. O artık yurdunu kaybetmiş bir adamdır. Kocakaplan, Cengiz Dağcı’yla İngiltere’de yaptığı görüşmeden bahsettiği kitabında, onun şiire yönelmemesinin sebepleri arasında parti temsilcilerinin devrimle hiç ilgilenmiyor eleştirilerinin payının fazla olduğunu söylemektedir.³² Ancak tek sebebin bu olması mümkün değildir. *Yansılar 3*’te romana nasıl ve niçin başladığını bilmediğini söyleyen Dağcı, romanın kendisini bulduğunu, hatta kendisine “Yangın” isimli denemesini okuduktan sonra, “Cengiz sen şiir yazma, roman yaz!” diyen Cavtöbeli’nin sözlerinin de bunda önemli bir payı olduğunu ifade etmektedir. Roman yolu, yazara göre zor, dikenli ve çileli bir yoldur. Ancak artık erguvan ağaçları altında okuduğu şiirlerin yarattığı coşku da yaşının ilerlemesiyle dinmiştir. İçinde Dickens, Joyce, Stenbeck’lerle beraber aklın ve sağduyunun kapıları açılmıştır:

“Öyle ya onların yüce kentleri vardı; görkemli şatoları, akla ve yasaya dayanan eski demokrasileri vardı; rönesansları, reformasyondan geçmiş ve ister inançlı ister inançsız olsun, bireyin düşüncesine saygı gösteren, bireyin vicdan özgürlüğünü tanıyan Hristiyan dinleri, mezhepleri vardı. Benimse...”³³

Onun biricik Kızıлтаş’ı vardır. Sonra günün birinde savaş çıkmış, hiçbir “izm”le ilişkileri olmayan, gözleri Kızıлтаş’ın suyu, toprağı ve göğünden başka bir şey görmeyen Kızıлтаşlılar bir gecede hem de savaştan kilometrelerce uzakta kalleşçe ve hunharca yok edilmişlerdir. İşte, onların ölümü belki de farkında olmayarak romana götürmüştür Dağcı’yı. Onların trajedisini Tolstoy’un, Joyce’un ya da Proust’un yazması mümkün değildir. Hem Dağcı’nın, hem de Kırımlıların hayatının sürekliliği için gereklidir bu.

³¹ Dağcı, Cengiz, *Hatıralarda Cengiz Dağcı*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998, s. 164.

³² Kocakaplan, İsa, *Kırım’ın Ebedi Sesi Cengiz Dağcı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2010, s. 206.

³³ Dağcı, Cengiz, *Yansılar 3*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1991, s. 36.

IV. Şiirin Gizli Dili: Cengiz Dağcı'nın Şiirlerinin Muhteva Bakımından İncelenmesi

Sanat eserini, edebî eserin meydana geldiği dönemin şartlarından tamamen ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Sanatçının yaşadığı dönemin sosyal, siyasî, kültürel problemlerinden, ideolojisinden ve politik fikirlerinden olumlu veya olumsuz yanlarından, gelişmelerinden etkilenmesi oldukça doğaldır. Bazı sanatçıların eserlerinde devrin gelişmeleri, politik fikirleri ve ideolojisi geniş yer tutarken, bazılarının-kinde pek yansıma bulmaz. Bu tür sanatçılar, ideolojinin baskın olduğu ötekileştirici metinler üretmek yerine, ideolojinin getirdiği yalnızlığı ve biriktirdiği acıyı anların mekânı olan toprağa/coğrafyaya bağlanarak anlatmaya çalışır. Kırım Türk edebiyatında bu tür sanatçı ve sanat eserleriyle çokça karşılaşılır. Bu sanatçılardan biri de Cengiz Dağcı'dır. Cengiz Dağcı, şiirlerinde “çağdaşlarının aksine” ideolojik ve politik dili kullanmak yerine, eserlerinde heyecanını ve yaşadığı coğrafyayı merkez alan kişiliğini yansıtır. Dağcı'nın şiirlerinde coğrafya, tarihtir, kültürdür, mazi, bugün ve gelecektir, kendini idrakin şuurudur, kısacası her şeyle yoğrulmuş bir “ana”dır. Yaşadığı yerin kutsallığından açık bir şekilde bahseden yazarın en büyük görevi, kendi ocağından, annesinin yüreğinden çıkan sesi duyabilmektir. Eğer milyonlarca sesin içerisinde annesinin ve toprağın “balam” diyen ezgisini duyamazsa, bu dünyada yaşamının kendisine haram olduğunu bilir. “Ben Kırım'la beraber doğdum, Kırım'la beraber olacağım, sadece Kırım'la yaşayacağım.” diyen Dağcı için Kırım, yazarı kendisine çeken kutsal bir ocaaktır. Bu ocağın, insanın, ataları tarafından toprağa gömülmüş olan göbek bağıyla birleşerek yaşamasına sebep olur. İnsanları toprağa bağlayan ruhun kaynağında o vardır. Kırım'a geçmişinin ve geleceğinin varlığı olarak bağlanır.

Gurzuf'ta doğmuş, çocukluğu Kızıltaş'ta geçmiş, Kızıltaş'ın bağları, denizi dünyasına tesir etmiş Cengiz Dağcı'nın şiirleri de bu yaşama biçimine ve mekâna fikrî ve felsefî yaklaşımlar içerir. Sade, saf, temiz, insan ilişkilerinin çıkarsız ve hesapsız yaşandığı bir hayata ve muhteşem tabiata eğilimi ifade eden bu şiirlerde, yaşanan hayatın kutsallığına da vurgu vardır. Atalarının kabirlerini barındıran bu coğrafya, ona da kucak açacak ve ruhunun hür olmasını sağlayacaktır. Kızıltaş'ın yeşil bağları, Gelinkaya, Ayı Dağı, Gurzuf, Kırım coğrafyasının binlerce yıllık geçmişi hafızasında saklayan ömür kitabıdır. Cengiz Dağcı, onu sınırsız kuşatan, elini ayağını sınırsız kuşatan bu bölgeye, bu topraklara ruhuyla saplanıp kalmıştır. Saplanmasını sağlayan şey, bu topraklardaki yaşanmışlıktır.

Böylesi bir hayatın ve coğrafyanın insanı cezbeden görünüşünün şair yaratılışlı bir insanın dünyasına tesir etmemesi mümkün değildir. Bu yüzden, Cengiz Dağcı'nın şiirlerine tabiat; metafizik, mistik, tasavvuf vb. simgeleştirmelere girmeden olanca doğallığıyla ve çıplak hâliyle girer. Dağcı, tabiatı, üzerinde çok fazla düşünmeden, karşıdan gördüğü biçimle samimi bir şekilde şiirlerine yansıtır. Tabiata yönelik, döne-

min getirdiği sosyal ve siyasî nitelikli şiir yazmanın riskli olduğu bir ortamın sonucu da olabilir. Ancak Dağcı'nın mizacının daha çok bu tip metinler yazmaya elverişli olduğu da gözardı edilmemelidir. “Baar Sabası” adlı şiirde bunu açıkça ifade eden Dağcı, yoğun yaşayan, mutsuz, stresli kentli insanın karşısına, mutlu, sade, saf ve âsude bir hayata sahip olan çoban tipini çıkarır:

“Yeşil gırtış boylarından
Sürülernen goy gele
Çoban ağay kaval çala
Sanki dersin toy ete...”³⁴

Bir başka bahar şiiri “Keldi Baar”da, kışın ardından gelen baharla birlikte hem doğada, hem de insanda meydana gelen değişiklikleri dile getiren Dağcı, kışın soğuk ve güneşsiz günlerinin yerini artık yavaş yavaş baharın neşesine ve sıcaklığına bıraktığından ve bu olumlu duyguların insan ruhunda da yaşama sevinci uyandırdığından bahseder. Soğuk günlerin yerini cennet bahçelerine bırakması, tarlaların yeşermesi, mavi gökyüzünde güneşin gülümsemeye başlaması, baharın bütün bu olumlu özellikleriyle insanların mutlu olmalarını ve yaşama sevinci duymalarını sağlar:

“Ketti artık aq saqal qış,
Keldi bizge şeñ baar
Mavı kökte küldi küneş,
Em yeşerdi tarlalar.

Ozğardıq biz qarlı künni,
Endi qaldı vaqıt az,
Sabır etiñ, ey balalar
Çalttan kelir cıllı yaz”³⁵

Kış mevsimi de yaşama sevinci anlamında benzer duyarlılıkları içerisinde barındırır. “Qışta” şiirinde olduğu gibi:

“Qış babay da küzni quvup
Keldi bizge.
Yorğan örtti bereketli
Çölümüzge.

Soqaq boyu çana tartıp
Yaş balalar.

³⁴ *Sevdiğim Yalta*, Tertip Eden ve Neşre Hazırlayan: Rıza Fazıl, Kırım: Akmesic, 2012, s. 226.

³⁵ *a.g.e.*, s. 225.

Qırğa bara, oynay, küle
Em tayalar"³⁶

Dağcı'nın, "Gül" adını taşıyan şiirinde, ufuklardan cilvelenip gültümseyen bahar yeli, şairin parlak ışıklar altında kendisini gösteren bu hayatı daha çok sevmesine, daha çok bağlanmasına sebep olur:

"Anda östi qızıl güller,
Qoqu saçıp, allanıp.
Men de östim tıqqı gülday
Ûr yaşavdan ruh alıp"³⁷

mısraları, yazarın, kültürel anlamda varlığının biçimlendiği, şekil aldığı yerin neresi olduğunu göstermektedir. Vatanından ruh alarak, gül kokusu gibi dört bir yana vatan esintilerini taşımak, yetiştiği topraklara derinden bağlı oluşun anlamlı bir ifadesidir. Şairin vatanından ruh almasını sağlayan ve geçmişe ait bütün değerlerin toplandığı yer olan toprak, kendini idrak etmenin, varlığını ve kimliğini korumanın en önemli koşullarından birisidir.

Her mevsimin insan hayatı üzerinde farklı etkileri vardır. Bu etki hayata bakışını, diğer insanlar olan ilişkisini belirlediği gibi, çevresindeki varlıkları algılamasına da etki eder. Dağcı, "Sevgenim Bu Yaz Gecesi" şiirinde de yaz mevsimiyle birlikte yüreğe ruh veren, hayatını canlandıran bir zaman dilimine vurgu yapmaktadır:

"Sevgenim bu yaz gecesi
Yüregime ruh berdi.
Hayalıma qanat taqip
Boşluqlarğa köterdi.

Temiz kökten şavle tökip
Ay, deñizni közete.
Qart Ayudağ suvğa qarap
Perçemini tüzete"³⁸

"Baar" adlı şiirde, bütün ağaçların, canlıların uyandığı en sevimli mevsim olan ilkbahar, Dağcı tarafından da sevgi ile karşılanır. İlkbahar, şaire göre hayatın bir silkinişi ve uyanışıdır.

³⁶ a.g.e., s. 224.

³⁷ a.g.e., s. 201.

³⁸ a.g.e., s. 209.

“Aygidi şaylı baar,
Nazlı ilvanlı baar.
Çoq severim men seni,
Dülber çeçekleriñni.

Özen kenarlarında,
Kolhoz bağçalarında;
Yırladı nazlı quşlar,
Nağmeli, sazlı quşlar

Yeşillendi şu çöllər,
Çimenlikler, töpeler.
Açtı pempe, al güller,
Qoqulu melevşeler”³⁹

Şiirin ilişkide olduğu doğal evren içinde dağların büyük önemi vardır. Şairler, kendilerini aşan bu heybetli görünümünden ilham, ürperiş ve korku almışlardır. Dağcı, “Dağlar” şiirinde Kırım sevgisinin önemli bir parçası olarak, millî kimliğinin kökle-riyle tanışma heyecanı duyan bir şairin özlemlerini yansıtır:

“Bir zaman galbinye sarıldı tuman
Okürdi, ağladı, boran, yel, tufan
Başında şarlandı gılıç, gın, kalkan
Ulısız, ulısız şerefli dağlar
Keçmişnin eykeli güneşli dağlar”⁴⁰

Dağcı'nın, günün bir bölümünü anlattığı “Akşam Olsa” şiirinde, kader, zamanın akışı, yok oluşu, hayalî bir âleme gitme ve akşama kaçış temleri baskındır. Günışığı ona istediğince hayal kurma imkânı sunmadığı, dış dünyayı gönlüne göre tanımlama ve algılama fırsatı vermediği için şair, kendisine farklı bir dünyaya geçme ortamı yarattığına inandığı zaman ve mekân öğelerini de dikkate alarak, düşüncelerini akşam sembolü aracılığıyla dile getirir:

“Akşam olsa küneş qona
Bayırlarınıñ artına.
Ve qaranlıq şay uzana
Dereleminiñ sırtına”⁴¹

³⁹ Gandım, Yunus, *Hatıralarda Cıngız Dağcı*, Kırım: Bütünukraina Matbuat-Medeniyet Merkezi, 2012, s. 55.

⁴⁰ *Sevdiğim Yalta*, Tertip Eden ve Neşre Hazırlayan: Rıza Fazıl, Kırım: Akmescit, 2012, s. 199.

⁴¹ *a.g.e.*, s. 209.

“Tabiatga Sevgim” adlı şiirde ise 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında yıldızı parlayan General Aleksandr Suvorov’un adı, Kırım Tatarları için devletlerinin çöküşü, özgürlüğün kaybedilmesi gibi olumsuz hatıralarla özdeşleşir:

“Anam der ki, qızılçıqlar
Daha da tatlı edi qadim zamanda
Ebet tatlı edi
Qızılçıqlar osken bayırlardan
Daa keçmegen edi Suvorovnın ordusu”⁴²

Dağcı, şiirlerinde motif veya sembol değeri olan birçok canlı varlığa yer vermiştir. Bu canlılardan biri de “uçma” gücüne sahip olan kuşlardır. Rengârenk alımlı tüylere, etkileyen bir dans ve uçma yeteneğine sahip kuşlar, şairin estetik ihtiyacına da cevap vermiştir. Baharın gelişiyile birlikte insana, hayata mutluluk, bereket, güzellik, umut getiren kuşlar, şaire de ilham getirirler. “Quşlar Türküsü”nde de bu duyarlılıkları dile getirir:

“Ey, quşlar dülber quşlar,
Subetli, dildar quşlar.
Uçuñız siz, ketiñiz,
Ketiñiz, egleniñiz!”⁴³

Dağcı, “Bülbül ve Men” adlı şiirinde, güllerin açtığı bir anda feryada başlayan bülbülle kendi coşkusu arasında bir ilgi kurar. Tabiattaki duygulara tesir eden bu canlılık, şairin gönlüne de yansyarak etrafını bambaşka bir özle idrak etmesine sebep olur. Yazla birlikte gelen güzel duyguların önüne geçmek mümkün değildir.

“Bugün kene kolhozımnıñ
Yoluna gül saçtım men.
Bugün kene hayalımnıñ,
Qanatını açtım men

Yaş çınarnıñ çestelegen
Perçemine qaradım.
Perçemine qonıp ötken,
Şeñ bülbülni aradım.

Aydı, –dedim– kelçi mında,
Kel yırınıñ tıñlayım.

⁴² a.g.e., s. 219.

⁴³ Gandım, Yunus, *Hatıralarda Cngiz Dağcı*, Kırım: Bütünukraina Matbuat-Medeniyet Merkezi, 2012, s. 54.

Yatıp çınar kölgesinde
Sennen birge çınlayım.

Baq ne qadar güzel keçe
Güllü baar, cıllı yaz.
Bu hoşluqını olğanıday,
Yırladımı telli saz!

Bülbül qanat cayıp keldi
Kolhozımnıñ qırına.
Biz ekimiz aenk qoştıq,
Şeñli ayat yırına”⁴⁴

Kimi zaman bakışlarını köye çeviren şairi, tabiat ve köy hayatı, manevî saflığıyla bir anne kucağı gibi kendisine çeker. “Köy Aqşamı” şiirinde çocukluk anılarıyla köye bağlı olan şair, kendini şehre yabancı hisseder. Şehirde, köy insanının saf ve temiz ruhunu bulması mümkün değildir. Dağcı için şehir, bir anlamda gurbet diyâdır ve gurbet duygusu, beraberinde yalnızlığı getirmektedir. “Köydeki akşamlar ne kadar mükemmel” mısraı, şehrin insanı kendine yabancılaştıran havasından kurtulmak için dönülmesi gereken yerin neresi olduğunu da göstermektedir:

“Kun ketti kezmege bayırlar artına
Aqşam da uzandı yaylalar sırtına
Dağlarda bulutlar musafir galdılar
Yorulgan yolcuday yuquğa daldılar

Yuquladı yaş yosma ve nazlı kiparis
Ayneni çalganday yırladı qart deniz
Nazlı bir qızdayın yıltıratıp ay tuvdi
Köydeki aqşamlar ne qadar aytuvlı”⁴⁵

İnsan ve doğa arasındaki güçlü ilişkinin ifade edildiği “Köy” şiirinde de, Gurzuf’a ait görüntüler ve gerçekler bir tablo gibi yansıtılmaya çalışılır. Bir dost, arkadaş, sevgili, akraba gibi Gurzuf’tan içtenlikle söz eden Dağcı, yaşadığı bu toprakları kutsallaştırır. Doğa şiire öyle sinmiştir ki, o, Gurzuf’u, çocuğu, dostluğu, hayatı şiirleştirirken hep doğadan yararlanmış bir şekilde özleştirmiştir doğa temi ile diğer temleri. Çünkü o doğaya, doğduğu, büyüdüğü mekâna âşıktır. “Hayalñ quş olup köklerde dolandır/Olardan şairniñ qalemi ruh alır.” mısraları ondaki yaşama sevincinin nereden kaynaklandığını göstermektedir:

⁴⁴ *Sevdiğim Yalta*, Tertip Eden ve Neşre Hazırlayan: Rıza Fazıl, Kırm: Akmescit, 2012, s. 210.

⁴⁵ *a.g.e.*, s. 206.

“Bayırlar bağrında yerleşken bağları,
 Ne güzel körüne sefalı dağları.
 Er aqşam qoynunda bulutlar geceley,
 Bol suvlu özenler sizlerni erkeley.
 Başımı deñizge etilgen Ayuv-Dağ,
 Etrafta tütünlik, meyvalı bağça, bağ...
 Dalğalar oynaşa, dalğalar çalara,
 Deñizniñ töründe yelkenler ağara.
 Çeçeknen bezengen bağları, bağçası,
 Yeşillik qoynunda kömülgen daçası.
 Yaş qızday yaraşır kiparis, palması,
 Bağçada sıralı armutu, alması,
 Yaylâda dolana qozu em qoyları
 Ne qadar şeñ keçe cıyınlar, toyları.
 Seslene ustaniñ kemane, daresi.
 Yigitler toplanıp haytarma aylansa,
 Ya horan tepip de qızlarğa baylansa,
 Hayalñ quş olup köklerde dolandır,
 Olardan şairniñ qalemi ruh alır”⁴⁶

“Koyume Gaytam” şiirinde ruhunu daraltan mekândan kurtulmak isteyen şair, bu darlığı ve iç sıkıntısını, varlığını biçimlendiren bir başka mekân olan köyüne dönerek aşma arzusundadır:

“Barayım bir seyran eyleyim kene
 Toylarda türküler söyleyim kene
 Meydanga tüseyim, bir qoran tepeyim,
 Son barıp aslımın kozünü opeyim”⁴⁷

Kırım’ı sadece doğal güzellikleriyle değil, aynı zamanda yüreğiyle de keşfetmeye çalışan Cengiz Dağcı, “Sevdiğim Yalta” şiirinde, Yalta’nın dağlarında, denizinde atalarının ruhunu arar ve geçmişte tarih yazılan bu yerlerin soyuna, sopuna, atalarına mezar olduğunu söyler. Yalta, şair için anne ve baba kadar önemlidir. Şehri ve mekânı önemli kılan yaşanmışlıktır. Şiir de kaynağını bu yaşanmışlıktan alır:

“Dağların üstüne qanatım çozdım,
 Kün boyu qızlarnen bağını kezdim,
 Bağından sıralı yüzümler uzdım,
 Bağrında doğdım men, sevdiğim Yalta!”⁴⁸

⁴⁶ a.g.e., s. 200.

⁴⁷ a.g.e., s. 207.

⁴⁸ a.g.e., s. 196.

Toprak, Cengiz Dağcı için atalarından artakalanların barındığı, ruhlarının dolaştığı yurttur. Bu yüzden sık sık toprak, insan, ata yurdu ve kültür arasındaki anlamlı ilişkiye vurgu yapar. Toprağı millet hayatının ve bu hayata ait yüzlerce yıllık birikimin taşıyıcısı olarak gören Dağcı'nın "Sevdiğim Yalta" şiirinde toprak, bu vasfıyla, kültürel hafızanın önemli bir taşıyıcısı konumuna gelir:

"Dağları terekli, dağları çamlı,
Dağından suv aqar – şerbetten damlı.
Bu topraq şereflı, bu topraq namlı.
Ne guzel yaraştıñ, sevdiğim Yalta!

Yigitler toplanıp bir qoran tepse,
Qızların başına çeçekler sepse,
Topraqqa yıqılıp, topraqı opse,
Hayâlım dolaşır, sevdiğim Yalta!"⁴⁹

Toprağa duyulan aşk, Kırım'a kendi ideolojilerini dayatmaya çalışan tiranların karşısında duracak, direnecek cesareti Kırımlılara verebilecek özgürlük aşkıdır. Kırım yüzyıllardır özgür ve bağımsız kalabilmişse bunu sağlayan şey, üzerinde yaşadıkları topraktır. Gerek Cengiz Dağcı, gerekse romanlarının kahramanları, "onun için" ve "onun kucağında" ölmeyi asla reddetmezler. Bireysel ya da toplumsal anlamda toprağa duyulan aşk, insanları ortak özgürlüğe götürür:

"Bar ketiñ, bulutlar, kuneşim kulsin,
Sefalı Yaltamıñ duşmanlar korsin.
Kuneşniñ şevqından kozü kör olsun.
Bermem yat ellerge, sevdiğim Yalta!"⁵⁰

Cengiz Dağcı'nın, 1940 yılının kış aylarında Bahçesaray'ı son ziyaretinin ürünü olan "Söyleyiz, Divarlar!" şiiri (milliyetçilik duygularını barındırdığı gerekçesiyle, millî duyguları ezilmiş, yer yer değiştirilmiş şekliyle *Edebiyat Mecmuası*'nda yayımlanmış olsa da), millî romantik bir duyuşa bağlı olarak, Kırım'ı ve Kırım Tatar Türklerini Hansaray etrafında anlatmaktadır. Sarayın duvarları geçmiştir, tarihtir. Ancak bugün bu kutsal mekân, geçmişin güzel günlerinden çok uzaktadır. Şair, bu durumdan duyduğu acıyla kalbinin de mezar olduğunu hisseder:

"Saraynı dolanmaz Osmanlı sultanlar
Sarayda toqtalmaz aytuvlı kervanlar

⁴⁹ a.g.e., s. 196.

⁵⁰ a.g.e., s. 196.

Olganlar olgendir, bir daa dirilmez
Tur da, kel, desen de, bil ki, sen, o kelmez”⁵¹

“İnan” adlı şiirde, şaire iyilik, güzellik, mutluluk izafe eden bir sevgili ön plandadır. Bu sevgili kent yaşamını özümsemiş kadının aksine, kaynağını; beslendiği, ortaya çıktığı topraktan ve coğrafyadan alan, temiz, yalın ve yerli bir kadındır:

“İnan sen güzelim, inan, sen sözüme.
İnan, sen baqıp bu sevdalı közüme.
Aq tuman çezildi, sabalar açıldı,
Bahıtlı yoluma çeçekler saçıldı.
Aydı, ber qoluñı, ülkemniñ yaş qızı.
Kelecek künümniñ küneşi, yıldızı.
Sen benim ayatım, sen benim arzumsıñ!
Çeçekli baarım, küneşli yazımsıñ!
Ömürde külmesek künümüz ğayıptır.
Küneşli künlerde külmesek ayıptır”⁵²

“Güzel” adlı şiirde ise, kendisine ilgi göstermeyen, “mevsimin kışı var, sen de bir gül gibi sonsuza kadar bu cihanda kalamazsın” dediği güzele seslenir:

“Ne için şay baqtın kozüme guzel
“Aldandım” dedin mi sözüme guzel
Bağçadan seninen beraber çıqtıq
Lakin sen kelmedin izime guzel”⁵³

Şairin anne sevgisini dile getirdiği “Atlanayım Atıma”da anne sevgisiyle çarpan yüreğin sonsuza kadar yorulmayacağı düşüncesi hâkimdir:

“Aziz ana sağ olganda
İnsan oğlu hor olmaz
Ana ile osken yurek
İç bir vaqıt yorulmaz”⁵⁴

Dağcı, II. Dünya Savaşı başladıktan sonraki yıllarda yazdığı şiirlerde daha keskin bir tavır içine girer. 1941 tarihli “Beriniz Atamnın Qılıçın Mana” şiirinde meramını oldukça yüksek bir perdeden dile getirir. Vatana duyulan aşkı da dile getirdiği bu şiirinde Dağcı, aynı coğrafyayı, aynı kültürü, dili, bayrağı paylaşan insanların vatan

⁵¹ a.g.e., s. 204.

⁵² a.g.e., s. 206.

⁵³ a.g.e., s. 208.

⁵⁴ a.g.e., s. 205.

sevgisinden kaynaklanan ortak duyarlılığı ifade etmektedir:

“Beriniz atamniñ qılıçın maña!
 Qalbimde uriyyet ateşi yana.
 Beriniz atamniñ qılıçın maña!
 Atımnı sureyim qanlı meydanğa,
 Beriniz atamniñ qılıçın maña!
 Beriniz! Qudretli deryadır goñlüm,
 Turkstan yoq diye bağırgan o kim?
 Qanını sevgen koreşçi bir türküm.
 Beriniz atamniñ qılıçın maña!
 Beriniz! Tokülgen qanğa qan için,
 Gunâhsız yurtumda olgen can için,
 Keçmiş ve keleş nam ve şan için,
 Beriniz atamniñ qılıçın maña!
 Qalbimde uriyyet ateşi yana.
 Beriniz atamniñ qılıçın maña!
 Atımnı sureyim qanlı meydanğa,
 Beriniz atamniñ qılıçın maña!”⁵⁵

Ömrünün bir kısmını savaş meydanlarında sıkıntıyla geçiren ve savaş sonrasında da yurtsuz bir insan olarak yabancı memleketlerde yaşamak zorunda kalan Dağcı, Kırım’a olan sevdasını “Yıldız” şiirinde dile getirir. Yıllarca yaşadığı yurdundan ayrı kalan Dağcı, terk edilmişlik ve kökünden ayrı kalmışlık duygusuyla sosyal çevresinden ayrı kalmanın ıstırabını ıssızlık ve yalnızlık duyguları içerisinde ortaya koyar:

“Mahzün yıldız, dertli yıldız, sonmey tur!
 Sonme, yıldız, azaçıq yal alayıq.
 Belki artıq kuneş dogar, sonmey tur,
 Sonme yıldız, yolumızni bulayıq.
 Dertli yıldız, men de, men de dertliyim,
 Sen sonerseñ dert ortağıñ qalacaq.
 Sen sonerseñ, yıldız, benim goñlüme
 Gece-kundüz qaranlıqlar dalacaq.
 Bizden başqa barmı dersiñ, ey, yıldız,
 Gece doğıp yer yüzünü kormegen?
 Bizden başqa barmı dersiñ, ey, yıldız,
 Cefa korip, yer sefasın surmegen?”⁵⁶

1946 Londra tarihli “Qırım Meni Anasın mı?” adlı şiirinde de doğup büyüdüğü

⁵⁵ a.g.e., s. 214.

⁵⁶ a.g.e., s. 217.

vatandan gurbete düşüşün acılarını dile getirir. Şiirde sorduğu “Qırım, meni anasın mı?” sorusu, gurbette öz yurdunu yani Kırım’ı yaşatan bir insanın sorabileceği en ağır sorulardan biridir:

“Qırım, meni añasını mı?
Kuneş batar, suküt bulur göl, ırmaq, çay,
Tuman yatar topeleleriñ arqasına.
Çatırdağnıñ qulağına asılğan Ay
Beñzemezmi yaş kelinniñ sırgasına?
Men de dertli geceleriñ bir sırdaşı,
Eski Çatırsırın açar, dep arz ettim.
Yuregimde ana yurtnıñ topraq, taşı...
Kuneşimniñ dogmasını çoq istedim.
Kün dogmadı Qırımımniñ semasında,
Ağlaysını mı, kederlenip, yanasını mı?
Qırım, Qırım! Boyle suvuq gecelerde
Sen de meni yahşı söznen añasını mı?”⁵⁷

Vatansız kalmak, ana babadan ayrı kalmak, öksüz olmaktır. Köksüz, bir başka yere bağlanamadan hiçbir yere tutunamamaktır. Dağcı, aşağıdaki dörtlükte bir daha geri dönemeyeceği vatan Kırım’ı ve yurtsuz, vatansız kalmanın acısını ortaya koyar:

“Arqamızda ağlaşalar
Ağaç dalları.
Ah, bizqe aram oldu
Qırım yolları.”

Ancak bütün olumsuz durumlara rağmen, umudun yeşereceği, yeniden filizleneceği yerler de yok değildir:

“Men yangız değılim gayrı
Qorqutmaz meni geceler.
Dolabımda saqlı kun ışığı,
Duamnı oqur pencereler.”

Dağcı, “Samolot” adlı şiirinde ise, savaşın beraberinde getirdiği duyarlılıkları, vatani koruma ve onun uğrunda mücadeleyi uçak görüntüsünde somutlamıştır:

“Qanatlı quş kibi
Köklerde uçasın,
Keçilmez yollarını
Sen barıp açarsın

⁵⁷ a.g.e., s. 218.

Aydı sen samolot,
Oqup bir öserim.
Ösken soñ men de şay,
Üstüñe minerim.

Avada dolanıp,
Topraqqa baqarım.
Bu ulu Vatannı
Duşmandan saqlarım”⁵⁸

“Konsomol Qız”, “Qızıl Asker”, “Pionerler Yırı” şiirlerinde ise İkinci Dünya Savaşı’nın genel geçer görüntüleri kendisini göstermektedir.

“Qart Anay Quvana” çocuk şiirlerindedir. Ortaokul son sınıftayken erguvan ağacının altında bulduğu izle şiire yönelen Cengiz Dağcı’nın birkaç yıl içerisinde yazdığı manzumelerden birisidir. Ancak kendisinin de ifade ettiği gibi, bu ve buna benzer şiirler, onun aç ve susamış ruhunu tatmin edecek verimler değildir. Ancak ileriki çalışmalarına bir çıkış yolu ve daha sonraki edebî çalışmalarına sağlam bir temel teşkil etmiştir:

“Yaş başımnen men de çoştım
Söylemege bir destan:
Destanıma quvet qoştı
ÜR Vatannı – gülistan”⁵⁹

18 Mayıs 1944’de modern dünyanın o güne kadar tanık olmadığı insanlık dışı muamelelerle vatanlarından zorla sürgün edilen Kırım Tatar Türkleri, her türlü zorluğa rağmen, millî kimliklerini koruma ve nesillere aktarma bağlamında her türlü imkândan yararlanmaya çalışmışlardır. Bu imkânlardan biri de halk hafızasını, ninniler aracılığıyla aktarmaktadır. Kırım Türk sözlü edebiyatında ninniler, önemli bir yer tutmaktadır. İnsan hayatının her safhasında ninnilerle birlikte yaşamıştır. Daha beşik- te yatan bebekken annesinin ahenkli sesiyle söylediği ninni ile uyumuştur. Dağcı’nın “Beşik Yırı” adlı şiiri de Kırım’ın, Kırım Türkleri için bir vatan olduğunu ortaya koyan metinlerden biridir:

“Ayya, ayya, ay neni,
Yum közüñni, ay neni.
Erişme sen evlâdım,
Tut sözümni, ay neni.

⁵⁸ a.g.e., s. 229.

⁵⁹ a.g.e., s. 213.

.....
Quşlar endi yuqladı
Köyniñ bağça-bağında.
Yuqla sen de köz nurum,
Bahıtlısıñ Vatanda!”⁶⁰

Sonuç

Sonuç olarak, Cengiz Dağcı, şiirden romana geçiş yapan sanatçılardandır. Cengiz Dağcı'nın 1936-1946 yılları arasında kaleme aldığı şiirler, hem Kırım Edebiyatı'na hem de Dağcı'nın edebiyatçı kişiliğinin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Halk kültürü bakımından zengin, eski gelenek ve göreneklerin en saf hâliyle yaşandığı bir çevrede yetişen Cengiz Dağcı'nın, şiirin, insanı kendisine çeken/cezbeden büyüştüne kapılacağı muhakkaktır. Kırım'da Gurzuf'ta doğmuş, çocukluğu Kızıltaş'ta geçmiş, Kızıltaş'ın bağları, denizi, duygu dünyasına tesir etmiş Dağcı'nın edebiyata olan ilgisi, ortaokul yıllarında eser vermeye dönüşmüş ve 1936 yılında kaleme aldığı “Kış” adlı ilk şiirini, *Gençlik Dergisi* ve Kırım Tatar Yazarlar Birliği'nin yayın organı *Edebiyat Mecmuası*'nda yayımlanan diğer şiirleri takip etmiştir. Edebiyat dünyasına şiirleriyle atılan ve üzerindeki tesiri büyük olan On İkinci Numune Mektebi'nde hayatının şiirli yolu açılan Cengiz Dağcı, aynı zamanda amcasının kızının eşi olan ve yazdığı şiirleri sık sık götürüp fikirlerini aldığı şair Ziyaeddin Cavtöbeli'nin ona şiir yerine hikâye yazmasını önermesiyle, yazarlık yönünü tamamen farklı bir alana çevirmiştir.

Dağcı'nın şiirleri de tıpkı roman ve hikâyeleri gibi Kırım hakkındadır. Bu şiirlerde doğup büyüdüğü yerlerin izi oldukça belirgindir. İnsanı seven Cengiz Dağcı, doğaya da tutku derecesinde bağlıdır. Doğayı, kuşlarıyla, gökyüzüyle, yıldızıyla, dağlarıyla sever. O, Kırım tabiatıyla kendisini özdeşleştirmiştir. Şiirlerinin büyük bir kısmının doğayla ilgili olması, onun ne denli doğa tutkunu olduğunu göstermektedir. Sovyet rejimini yakından tanımış Cengiz Dağcı'nın geleceğe ilişkin düşünceleri, çocuk şiirlerinde dile gelmiştir. Gelecek tasarımı çocukların önemli bir yer tuttuğu şiirlerinde Dağcı, geleceği teslim edeceğimiz çocukların bugünküne göre daha bilinçli ve idrak sahibi olmalarını arzular.

⁶⁰ a.g.e., s. 222.

KAYNAKLAR

- Dağcı, Cengiz, *Haluk'un Defterinden ve Londra Mektupları*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.
- _____, *Hatıralarda Cengiz Dağcı*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998.
- _____, *Yansılar 1*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1994.
- _____, *Yansılar 2*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1990.
- _____, *Yansılar 3*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1991.
- _____, *Yansılar 4*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1993.
- _____, *Anneme Mektuplar*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1992.
- Gandım, Yunus, *Hatıralarda Cengiz Dağcı*, Kırım: Bütünukraina Matbuat-Medeniyet Merkezi, 2012.
- Kara, Addülvahab, *Gamalı Haç İle Kızıl Yıldız Arasında Bir Yazar Cengiz Dağcı*, İstanbul: IQ Yayıncılık, 2012.
- Kocakaplan, İsa, *Kırım'ın Ebedi Sesi Cengiz Dağcı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2010.
- Sevdiğim Yalta*, (Tertip Eden ve Neşre Hazırlayan: Rıza Fazıl), Kırım: Akmesit, 2012.
- Süleyman, Seyran, "Cengiz Dağcı'nın Şiiriyetine Bir Nazar", *Kalgay Dergisi*, s. 35, 2005.
- Şahin, İbrahim, *Cengiz Dağcı'nın Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.
- <http://www.cengizdagci.org/tr/mustafa-cetin> (12.04.2012)